

Har du vad som krävs för att få IG?

-En studie om betygsättning i idrott och hälsa

Edvard Kupper och Jill Zachrisson

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN

Examensarbete 41:2010

Läroprogrammet 2006-2011

Seminariehandledare: Suzanne Lundvall

Examinator: Pia Lundquist Wanneberg

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien var att undersöka vad som ligger till grund för betygsättning i ämnet idrott och hälsa (IDH) när läraren ska bedöma om en elev blir godkänd eller inte. Syftet har uppfyllts genom frågeställningarna: Hur ser relationen ut mellan de centrala styrdokumenterna till skolornas lokala arbetsplaner och lärarnas tankar kring bedömning? Vilka faktorer framträder som avgörande för om en elev får betyg i ämnet eller inte? Hur kontrollerar läraren om en elev har nått de uppsatta målen i ämnet?

Metod

För att besvara studiens frågeställningar används kvalitativa intervjuer samt innehållsanalyser. Vi har använt oss av ett strategiskt urval då deltagarna skulle uppfylla bestämda kriterier. Totalt fyra lärare i IDH för elever i årskurs 8 och 9 har intervjuats. Dessa lärare är verksamma i två olika geografiska områden. Innehållsanalyserna omfattade den nu gällande läroplanen, Lpo 94, kursplanen för IDH samt skolornas lokala arbetsplaner. Då respektive lärare gett sitt godkännande till att delta i studien avtalades tid för intervju. Intervjuerna genomfördes på lärarens egen skola och spelades in för att sedan transkriberas. Styrdokumenterna analyserades utifrån sitt innehåll dels i sin helhet, dels i detalj. Slutligen sammanställdes resultaten för intervjuerna och innehållsanalyserna och tolkades utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv.

Resultat

Resultatet visar att en del lärare har svårt att skilja mellan vad som står i läroplanen och därmed ska genomsyra verksamheten, samt vad som ska betygsättas. Att få eleverna aktiva är något lärarna anser är mycket viktigt. Resultaten visar också att eleverna i princip bara behöver delta på lektionerna för att få betyget G. Det finns moment som bedöms genom teoretiska eller praktiska prov, men dessa är utformade så att deltagande i princip är tillräckligt. De lokala arbetsplanerna innehåller kriterier som eleverna kan uppnå utan att ta till sig någon kunskap. I övrigt grundas betyget i stort på en subjektiv bedömning.

Slutsats

Att låta eleverna prova nya aktiviteter är ett syfte med ämnet idrott och hälsa, men detta syfte måste skiljas från vad som ska betygsättas, vilket inte alltid görs på skolorna. Om kriterierna för att få G i betyg endast omfattar deltagande är det inte kunskaper som bedöms när ett betyg ska sättas. Det är viktigt att skolorna utformar lokala arbetsplaner och låter dessa utgöra grunden vid betygsättning, för att betygsättningen ska ske på rätt grunder.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	4
1.1 Introduktion.....	4
1.2 Bakgrund.....	5
1.3 Definition av centrala begrepp.....	6
1.4 Tidigare forskning.....	6
1.4.1 Styrdokument.....	6
1.4.2 Vad krävs för G i betyg?.....	8
1.4.3 Metoder för bedömning.....	9
1.4.4 Sammanfattning av forskningsläget.....	10
1.5 Syfte och frågeställningar.....	11
1.6 Teoretisk utgångspunkt.....	11
2 Metod.....	13
2.1 Val av metod.....	13
2.2 Avgränsningar.....	13
2.3 Urval.....	13
2.4 Procedur.....	14
2.5 Validitet och reliabilitet.....	15
3 Resultat.....	16
3.1 De lokala arbetsplanernas utformning och innehåll.....	16
3.2 Ämnets syfte och roll i skolan.....	17
3.3 Mål som eleven ska ha uppnått i slutet av det nionde skolåret.....	17
3.3.1 Simning och livräddning.....	18
3.3.2 Orientering.....	19
3.3.3 Hälsa och ergonomi.....	20
3.3.4 Lek, dans och idrott.....	21
3.3.5 Det sociala.....	21
3.3.6 Övriga aspekter som vägs in i betyget.....	22
3.4 Dokumentation.....	23
3.5 Vad som påverkar lärarens sätt att se på bedömning.....	24
4 Diskussion.....	25
4.1 Förslag till fortsatt forskning.....	32
Käll- och litteraturlista.....	33

Bilaga 1 Litteratursökning

Bilaga 2 Intervjumall

Bilaga 3 Lokal arbetsplan, Skola A

Bilaga 4 Lokal arbetsplan, Skola B

Bilaga 5 Lokal arbetsplan, Skola C

Bilaga 6 Lokal arbetsplan, Skola D

1 Inledning

1.1 Introduktion

Mycket idrott och lite hälsa, lyder rubriken på rapporten som Skolinspektionen gett ut efter att under en dag oanmält besökt omkring 300 lektioner i ämnet idrott och hälsa (IDH) över hela landet (Skolinspektionen 2010-11-22). Detta trots att kursplanen tydligt betonar att hälsa ska vara en betydlig del av undervisningen. Bilden vi har fått av den faktiska verksamheten ute i skolorna under våra år på lärarprogrammet stämmer väl överens med vad Skolinspektionen lyfter fram i sin rapport. Trots de förändringar i kursplanen som Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet 94 (Lpo 94) förde med sig tycks idrottsundervisningen vara präglad av ett innehåll som engagerar de redan aktiva. Kan det vara så att innehållet i idrottslektionerna gör att många elever väljer att inte delta? Innebär avvikelser från kursplanens grundtanke att betyget sätts på fel grunder och att lärarna fokuserar för mycket på fysiska prestationer och färdigheter?

Ett av ämnet IDHs syften är enligt den nu gällande kursplanen att "... ge kunskaper om den egna livsstilens betydelse för hälsan" (Skolverket, 2000). Att detta syfte verkligen uppfylls är viktigt i dagens samhälle, där mycket pekar mot försämrad hälsa hos ungdomar. Men i hur stor utsträckning uppfyller undervisningen detta syfte? Frågan är om ämnet som det ser ut idag verkligen ger eleverna de kunskaper de behöver för att medvetet kunna påverka den egna hälsan.

Ämnet IDH skiljer sig från många andra ämnen, eftersom flera faktorer har betydelse för om eleverna deltar då undervisningen omfattar fysisk aktivitet. För att eleverna ska kunna delta fullt ut under sådana lektioner krävs det till att börja med att de har bytt om till idrottskläder. Det krävs också att de inte bara är tillräckligt friska för att gå till skolan, utan i många fall även friska nog att vara fysiskt aktiva. Dessa krav gör det lätt för elever, som inte gillar ämnet IDH, att komma med skäl för att slippa undan undervisningen. Med tanke på att ämnet numera är utformat på ett sätt som gör att flertalet av de mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av nionde skolåret går att uppnå utan deltagande i fysisk aktivitet bör ett antal skäl inte längre vara gångbara. Återspeglas detta i praktiken ute på skolorna?

Att tolka de centralt satta kunskapsmålen och kunna omvandla dessa till konkreta arbetsplaner och betygskriterier kommer att vara en del av vårt uppdrag som lärare i IDH. Lärarna måste säkerställa att eleverna efter utbildningen har såväl förståelse för hur de kan påverka den egna hälsan positivt som de verktyg som krävs för att lyckas med detta. Vi kommer i den här studien att undersöka hur detta fungerar ute i skolorna.

1.2 Bakgrund

Betygens funktion i skolan kan sammanfattas i tre huvudpunkter. Betygen ska visa elevernas kunskaper och färdigheter, de ska motivera eleverna till lärande samt fungera som urvalssystem för vidare studier. Beroende på hur ett betygssystem är utformat blir respektive punkt mer eller mindre central (Lindblad 1991, s.30ff).

I Sverige har man gått från ett normrelaterat betygssystem, där elever bedöms i relation till varandra, till ett målrelaterat som bedömer elevers kunskaper utifrån uppsatta mål. I och med detta förändrades kunskapssynen i den svenska skolan och större vikt lades vid förståelse, istället för det fokus som tidigare legat på att inhämta faktakunskaper (Selghed 2004, s. 64ff). Det nya målrelaterade betygssystemet förde även med sig en ny betygsskala. Idag finns det tre betygsnivåer i grundskolan: Godkänd (G), Väl Godkänd (VG) och Mycket Vél Godkänd (MVG). I de fall läraren bedömer att en elev inte har nått målen ges inget betyg och det finns alltså inget som heter "Icke Godkänd" (IG) i grundskolan (Skolverket 2010-10-05a).

Hur grundskolan ska bedriva sin verksamhet beskrivs i centralt utformade styrdokument. Lpo 94 och kursplanerna utgör tillsammans grunden för vad skolan skall förmedla. Skolverket beskriver hur kursplanen ska användas på följande sätt: "Kursplanerna anger inte arbetssätt, organisation eller metoder. Däremot lägger de fast de kunskapskvaliteter som undervisningen skall utveckla och anger därmed en ram inom vilken val av stoff och metoder skall göras lokalt" (Skolverket 2010-10-05b). Varje skola är skyldig att utifrån läroplanen och kursplanen utforma lokala arbetsplaner. I grundskolans kursplaner finns betygskriterier för VG och MVG angivna. Där står även ämnets syfte och roll i undervisningen, samt mål att uppnå i det femte respektive nionde skolåret. Betygskriterier för G finns alltså inte angivna i kursplanen och det är därför viktigt att skolorna utifrån uppnåendemålen utformar sådana i sina lokala arbetsplaner (Skolverket 2010-10-05c).

1.3 Definition av centrala begrepp

Läroplan - ”En läroplan är en förordning som utfärdats av regeringen och som ska följas. I läroplanerna beskrivs verksamheternas värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för arbetet” (Skolverket 2010-11-22d).

Kursplan - Med detta menas i den här studien den centralt utformade kursplanen för IDH. I kursplanen står ämnets syfte och roll i skolan beskrivet. Där presenteras även mål att sträva mot i grundskolan, samt mål att uppnå i årskurs 5 respektive årskurs 9.

Arbetsplan - Skolornas lokalt utformade styrdokument, där kursplanens innehåll bryts ner och konkretiseras.

1.4 Tidigare forskning

I denna studie används tidigare forskning som undersöker hur Lpo 94 införts i den svenska skolan. Vidare presenteras hur skolorna arbetar med styrdokumentet idag och vad detta arbete utmynnar i. Forskning som behandlar ämnet IDHs innehåll och mål finns också presenterat, liksom vilka metoder lärare använder vid bedömning av elever.

1.4.1 Styrdokument

Bengt Selghed, verksam inom forskning om lärande och lärandemiljöer vid högskolan i Kristianstad, intervjuade i sin avhandling *Ännu icke godkänt: lärares sätt att erfara betygssystemet och dess tillämpning i yrkesutövningen* trettio lärare om deras syn på betyg och betygssättning. I studien framkommer det bland annat att lärarna tyckte att implementeringen av Lpo 94 ännu inte var klar. ”Ett nytt betygssystem måste få ta tid att implementera. Det är inte färdigutvecklat och omfattas förstås inte av alla lärare och elever” (2004, s. 178). Att det tar tid innan nya styrdokumentets innehåll speglas i verksamheten finns det ytterligare forskning som visar. Björn Sandahl, forskare inom området skola och IDH, har i sin avhandling *Ett ämne för alla? Normer och praktik i grundskolans idrottsundervisning 1962-2002* bland annat studerat idrottslärare och deras inställning till ämnets innehåll och målsättning, genom analys av olika punktstudier. Resultaten tyder på att styrdokumentet har

begränsat inflytande över den faktiska undervisningen. Ett exempel på detta gäller kunskapssynen i ämnet. Enligt styrdokumentet bör ämnet sedan införandet av Lpo 94 ha fått en betydligt större teoretisk tonvikt än vad som tidigare varit fallet. Dock visar Sandahls studie att ämnet i praktiken fått en förhållandevis liten ökning av teoretiskt innehåll (2005 s.180, 265).

Pedagogen och forskaren Jörgen Tholin har i sin avhandling *Att kunna klara sig i okänd natur - En studie av betyg och betygs-kriterier – historiska betingelser och implementeringen av ett nytt system* genomfört datainsamlingar av skolors lokala arbetsplaner och betygs-kriterier i bland annat IDH. Datainsamlingarna ägde rum 1996 respektive 2005. Enligt Tholin är läroplanen och kursplanerna svåra att handskas med för skolorna. Då Lpo 94 togs fram ansågs det att lärarna skulle behöva fortbildning för att klara av de nya uppgifterna. Detta genomfördes dock aldrig. Det är meningen att skolorna lokalt, utifrån de centrala kursplanerna, ska utforma arbetsplaner och konkretisera uppnåendemål och betygs-kriterier. Detta eftersom Skolverket inte anser att de centrala betygs-kriterierna är formulerade på ett sådant sätt att elever och föräldrar kan förstå dem. Samtidigt förklarar Skolverket att skolorna inte får ändra på innehållet i betygs-kriterierna eller lägga till nya kriterier. Detta underlättar inte skolans uppgift att förklara för eleverna vilka krav som ställs på dem (2006, s. 131). Lärarna i Selgheds studie var mycket frustrerade över de nuvarande styrdokumentet och tyckte att bristen på konkretiserade betygs-kriterier ledde till en orättvis bedömning. Vidare orsakade denna frustration att det inte utformades några bra lokala arbetsplaner, dessa ansågs spä på orättvisan och mest vara ett spel för gallerierna (2004, s. 179 ff).

Det finns stora skillnader mellan olika skolors betygs-kriterier och det kan även finnas skillnader inom skolorna. Detta påvisar Görel Bråkenhielm, skolöverläkare i Stockholm, i sin studie *Ingen gympa för mig!: en undersökning av skälen till att elever inte deltar i ämnet idrott och hälsa* (2008, s. 33). Det finns dock studier vars resultat inte går i linje med detta. I den amerikanska studien *Assessment and Grading in Physical Education*, undersökte forskarna lärares uppfattning av bedömning i Physical Education (PE), samt vilken roll bedömning spelade i ämnet. I studien ville de även undersöka vilka metoder som användes vid bedömning samt huruvida lärarnas arbete speglade deras åsikter om bedömning. Enkäter delades ut till 11 lärare från 10 olika skolor, vilket kompletterades med observationer, intervjuer och innehållsanalyser av styrdokument. Ett av deras resultat var att lärarnas sätt att

tänka och agera kring bedömning främst påverkades av andra idrottslärare på skolan (Matanin & Tannehill 1994, s. 399).

Ämnesrapporten för IDH som genomfördes 2003 är en del av Nationell Utvärdering av grundskolan 2003 (NU -03). Rapporten initierades av Skolverket och var ett samarbete mellan forskare och lärare som på olika sätt har betydelse för ämnet. Studien omfattar årskurs 5 och 9, med särskild betoning på årskurs 9. Den utfördes genom enkäter till elever och lärare i dessa två årskurser samt till föräldrar med barn i årskurs 9. Rapporten tyder på att elevers och lärares åsikter går isär när det gäller kännedom om ämnets betygskriterier. Nära 30 % av eleverna anser att informationen om vad som krävs för de olika betygen är mycket eller ganska dålig. Andelen lärare som ansåg att de själva inte var tillräckligt duktiga på att kommunicera ut betygskriterier var dryga 10 % (Skolverket 2003, s. 93).

1.4.2 Vad krävs för G i betyg?

Tholin menar att idrottslärarna många gånger motiverar ämnets vara eller icke vara i den svenska grundskolan med att det ger eleverna en chans att få röra på sig. De hävdar bland annat att eleverna ska få ett avbrott från teorin, då skolans övriga ämnen till stor del omfattar stillasittande aktiviteter (2006, s. 151). Detta stöds av resultaten i den amerikanska studien som visar att lärarna ansåg att det var viktigare att eleverna var aktiva än att de uppvisade tydliga kunskapsmässiga framsteg. Lärarna ansåg heller inte att betygen visade en elevs fysiska färdigheter (Matanin & Tannehill 1994, s. 399).

Håkan Larssons är verksam på Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm. I hans artikel *Elevers syn på lärande i ämnet idrott och hälsa*, baserad på forskningsprojektet Skola – Idrott – Hälsa (SIH) framkommer det att eleverna inte har klart för sig vad de egentligen ska lära sig i ämnet. De elever som tycker om IDH kommer på lektionerna och gör sitt bästa. Det är lätt för de elever som inte tycker om IDH att komma på ursäkter för att inte vara med. De flesta av de intervjuade eleverna är av uppfattningen att man inte behöver prestera någonting för att få betyg i ämnet. Det räcker med att man är ombytt och deltar (2008, s. 44-45). Att lärare kan vara av samma uppfattning visas genom intervjuer i den amerikanska studien av Matanin och Tannehill. Där framgick det att lärarna ansåg att det var ganska lätt att få ett bra betyg i ämnet PE genom att endast komma i tid, vara ombytt och göra minsta möjliga ansträngning under lektionerna. De ansåg inte att ämnet var lika utmanande som de mer teoretiska skolämnena.

Det fanns dock lärare som inte höll med om detta och som gav läxor precis som vilket annat ämne som helst. Resultaten visar även att vissa lärare inkluderar ombyteskläder och utrustning samt deltagande i betygskriterierna (1994, s. 401).

I sina datainsamlingar av lokala arbetsplaner och betygskriterier från 1996 och 2005 ser Tholin en tendens att kraven för att få G har minskat från den första insamlingen till den andra. I många fall räcker det nästintill med att närvara på lektionerna för att erhålla ett betyg (2006, s. 145). Närvaro som ett betygskriterium i IDH återfinns på många skolor och datainsamlingarna visar att de klart vanligaste kraven för att bli godkänd är att komma i tid och vara ombytt. Många elever uppnår G i betyg trots att de inte har uppnått vissa konkreta mål (Ibid. s. 153). I NU -03 finns exempel på hur elever kan få G i betyg trots att de inte uppfyllt kraven för vissa kriterier. Numera ligger ett stort ansvar på respektive skola och idrottslärare att konkretisera de mål som står angivna i kursplanen, men det finns vissa punkter som inte går att ta miste på. Exempelvis står det i mål att uppnå i femte skolåret att eleverna ska "... ha god vattenvana, vara trygg i vatten, kunna simma 200 meter, varav 50 meter på rygg, och hantera nödsituationer vid vatten" (Skolverket, 2000). I NU -03 framkom att vissa av de mål som står angivna i kursplanen inte uppnås av en del elever som fått betyg i ämnet, enligt eleverna själva. När det gäller simkunnighet uppger 5 % av de som erhållit betyget Godkänd att de inte kan simma 200 m. Gällande orientering med hjälp av karta och kompass är denna siffra hela 20 %, trots särskild betoning i kursplanen (Skolverket 2003, s. 98). Här bör tilläggas att det i kursplanen står att eleverna i slutet av nionde skolåret ska "kunna orientera sig i okända marker genom att använda olika hjälpmedel", och det står alltså inte specifikt att det ska vara karta och kompass (Skolverket, 2000).

1.4.3 Metoder för bedömning

När det gäller metoder för att avgöra en elevs betyg, visade resultaten i *Assessment and Grading in Physical Education* att det fanns skillnader i hur lärarna som ingick i studien gick tillväga. En del använde sig av praktiska test, andra gjorde i större utsträckning en subjektiv bedömning (Matanin & Tannehill 1994, s. 399ff). Tholin menar att lärare betonar de delar i undervisningen som går att mäta och gör dessa till de viktigaste grunderna för bedömning. Hans fynd visar dock att detta är något som är på väg bort från den svenska skolan, men att det fortfarande finns lärare som utformar sin undervisning på det sättet (2006, s. 148ff.). Det finns även lärare som använder en metod som i Selgheds studie kallas för

kompensationsmodellen, där en elevs svaga sidor vägs upp av den eller de starka sidorna (2004, s. 179).

Forskarna i den amerikanska studien hävdade att målet med undervisningen verkade avgörande för hur mycket tid som lades på bedömning och även vilka metoder som då användes. De drar slutsatserna att någon form av bedömning av elevernas utveckling är nödvändig för ämnets framtid i skolan. Fungerar ämnet endast som ett medel för att väcka elevernas intresse ges inget kvitto på att eleverna faktiskt lär sig något. Lärarna får därmed inte heller några kunskaper om huruvida deras metoder är effektiva eller givande (Matanin & Tannehill 1994, s. 405).

1.4.4 Sammanfattning av forskningsläget

Den forskning vi har tagit del av för den här uppsatsen visar att ämnet IDH på pappret har förändrats genom åren. Undervisningen har enligt flera studier däremot inte riktigt hängt med de förändringar som skett i kursplanerna. Teoretiska kunskaper och förståelse för rörelse och hälsa har fått ökad betydelse i Lpo 94. Dock väljer lärarna ofta bort den teoretiska delen, till fördel för den fysiska aktiviteten. Ämnets existens motiveras av en del lärare med att eleverna måste få chans att röra på sig. Forskning visar också att skolorna ibland har svårt att bryta ner och beskriva kursplanernas innehåll, vilket leder till att elever och föräldrar har svårt att förstå vad som krävs för att få de olika betygen. Skillnader i bedömning finns såväl mellan skolor som inom skolorna och lärarna menar att bristen på konkretisering i kursplanen leder till orättvis bedömning. Vi har även belyst att kraven i IDH har sänkts eller att de har svag koppling till kunskap i ämnet. Många uppfattar det som att det räcker med att endast delta i undervisningen.

Tholin skriver i sin avhandling att ”Det är med utgångspunkt i detta material inte möjligt att uttala sig om vilka avvägningar lärarna konkret gör när de sätter betyg” (2006, s. 143). Det är just detta vi har valt att gå vidare med i vår studie.

1.5 Syfte och frågeställningar

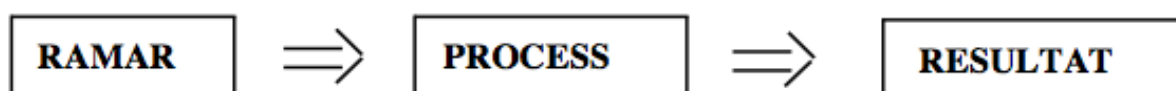
Syftet har varit att undersöka vad som ligger till grund för betygsättning i ämnet Idrott och hälsa när läraren ska bedöma om en elev blir godkänd eller inte.

- Hur relaterar de centrala styrdokument till skolornas lokala arbetsplaner och lärarnas tankar kring bedömning?
- Vilka faktorer framträder som avgörande för om en elev får betyg i ämnet eller inte?
- Hur kontrollerar läraren om en elev har nått de uppsatta målen i ämnet?

1.6 Teoretisk utgångspunkt

Studiens läroplansteoretiska utgångspunkt grundar sig på Jörgen Tholins avhandling *Att kunna klara sig i okänd natur - En studie av betyg och betygsriterier – historiska betingelser och implementeringen av ett nytt system*. Ett läroplansteoretiskt perspektiv innebär att begreppet läroplan analyseras och sätts in i olika perspektiv, där socialisation, ämnesinnehåll och kunskap är de mest centrala.

Traditionell läroplansteori innebär fokus på skolans styrdokument, medan nyare läroplansteorier snarare fokuserar på utomstående faktorer. Läroplansteori har därmed breddats och forskningen på området har delats in i olika inriktningar. En av dessa, ramfaktorteori, går ut på att det finns fysiska ramar som påverkar lärarens arbete. Exempel på dessa är tidstillgång, lokaler, material och elevmaterialet. Här ingår även exempelvis betygssystemet, som är en faktor läraren måste anpassa sig till. Med den här teorin vill man förklara sambandet mellan dessa faktorer och det resultat som uppnås (Göran Linde 2006, s. 15). Detta kan enkelt förklaras med följande figur:

(Lindblad, Linde & Naeslund 1999, s. 98).

Den decentralisering som skolan genomgått har inneburit att gränserna mellan vad som ska styras centralt och vad som ska ligga lokalt hos skolorna har suddats ut. Den nu gällande läroplanen, Lpo 94, lägger över ett stort ansvar på lärarna att konkretisera innehållet i de

centralt utformade styrdokument. Det innebär att uppdraget i att konkretisera de politiska besluten, som tidigare låg centralt, till stor del lämpas över på skolorna.

Begreppet läroplan har olika innebörd för olika forskare, menar Tholin. Han beskriver i sitt teoretiska ramverk hur olika forskare resonerar kring begreppet. En forskare menar att läroplan kan ses som ett politiskt manifest där både styrning och kontroll ingår. En annan behandlar det engelska begreppet ”curriculum” och påpekar att det som inte står med kan vara lika intressant som det som faktiskt står (Tholin 2006, s. 40). Något många verkar eniga om är att begreppet läroplan har en bred innebörd och bör ses som något mer än ett dokument.

Läroplanen utgör skolans grund för hur eleverna socialiseras in i samhället, både genom dess grundläggande värderingar och genom dess ämnesinnehåll. Läroplanen anger vilka ämnen som ska inkluderas i undervisningen och i viss mån även vilket innehåll dessa ämnen ska ha. Denna sekundära socialisation innebär att skolan ger eleverna möjlighet att utveckla färdigheter som går i linje med samhällets normer. På så sätt socialiseras eleverna in i den information samhället anser ska vara central och vad som kan hamna i bakgrunden. I skolans värdegrund beskrivs att skolorna ska fostra eleverna till demokratiska samhällsmedborgare. Tholin menar att skolan även ska socialisera in eleverna i av samhället accepterade beteenden. Vidare presenteras i Tholins studie resonemang kring att eleverna även socialiseras in i beteenden som inte uttrycks i läroplanen, utan som är en del av ”den dolda läroplanen”. Till dessa hör samhällets makt- och könsordningar (2006, s. 41-42).

Vilken kunskapssyn den svenska skolans styrdokument bygger på är något varken Skolverket eller Utbildningsdepartementet anger. Det finns forskare som hävdar att dagens läroplan och kursplaner bygger på en annan kunskapssyn än föregångaren Lgr 80, däribland Selghed. Lundgren däremot, som länge varit verksam inom läroplansteori, menar att oenighet inom grupperna som utformade Lpo 94 resulterade i att styrdokumentet idag omfattar flera kunskapssyner. Läroplanen i sig representerar ett sätt att se på kunskap som utgår från att individer lär sig i olika takt och på olika sätt. Betygssystemet däremot signalerar enligt honom ett mer föråldrat synsätt, en hierarkisk kunskapssyn, där man genom fakta når förståelse. Andra forskare pratar om skillnaderna mellan atomistisk kunskapssyn och motsatsen, holistisk. I den atomistiska kunskapssynen ser man till delarna, medan man i den holistiska ser till helheten. Tholin menar att den atomistiska kunskapssynen finns representerad i den

svenska skolan i lokala styrdokument. Detta kan bero på att ett sådant sätt att se på kunskap gör bedömningen enklare, då det möjliggör fokus på det som är mätbart (Tholin 2006, s. 44ff).

2 Metod

2.1 Val av metod

För att på bästa sätt uppfylla syftet och besvara frågeställningarna genomfördes kvalitativa intervjuer med lärare samt kompletterande innehållsanalyser av styrdokument. Intervjuerna syftade till att förstå lärarnas tankar kring bedömning och innehållsanalysen gjordes för att undersöka hur dessa tankar formulerades i de lokala arbetsplanerna. En kvalitativ studie är ett försök att komma närmre den intervjuades verklighet och förstå hur han eller hon resonerar. Däremot är det inte möjligt att genom en kvalitativ intervju exempelvis undersöka hur många procent av befolkningen som är av en viss uppfattning, eller hur vanlig en viss förekomst är (Trost 2005, s. 14). .

2.2 Avgränsningar

Elevernas olika bakgrund eller andra sociala faktorer som kan påverka betyget kommer inte att behandlas i denna studie. Istället är studien inriktad på vilka faktorer lärarna stödjer sig på och hur de resonerar kring betygssättning.

2.3 Urval

Ett strategiskt urval har gjorts för att de intervjuade personerna ska uppfylla vissa kriterier. Undersökningen omfattar grundskolan, där samtliga elever har närvaroplikt. De intervjuade lärarna är verksamma på kommunala skolor i ämnet IDH, för elever i årskurs 8 och 9. Baserat på dessa kriterier gjordes ett strategiskt urval för att hitta ett lämpligt område. Tanken med ett begränsa studien till ett område var att de deltagande skolorna skulle ha liknande sociala och ekonomiska förutsättningar. Trots att skolorna idag har nationell intagning, kommer de flesta elever på skolorna från närliggande områden. Område 1 valdes för att det är ett relativt stort område med flera grundskolor som har klasser upp till och med årskurs 9. På grund av att för få lärare inom området hade möjlighet att delta i studien, utökades urvalet till ytterligare ett

område. Område 2 valdes därefter för att det har liknande förutsättningar som område 1, gällande elevmaterial och ekonomi. Inom dessa områden intervjuades de lärare som visat intresse.

Innehållsanalysen omfattar Lpo 94, kursplanen för IDH samt eventuella lokala arbetsplaner i de skolor som ingår i studien, för att se om man där kan utläsa bakomliggande faktorer till att elever riskerar att inte uppnå målen i ämnet. Vi har valt att analysera just dessa dokument då de tillsammans utgör skolans grund för betygsättning. Dessa dokument kan inte läsas separat, utan bildar tillsammans en helhet.

2.4 Procedur

Då område 1 valts användes internet till att hitta skolor. Genom sökningar fick vi fram skolor inom det aktuella området som var kommunala och som omfattade årskurserna 8 och 9. Samtliga skolor kontaktades via mail till skolans rektorer och i de fall då det var möjligt skickades även mail direkt till idrottslärarna. I mailet fanns ett dokument bifogat som kortfattat beskrev studien och dess syfte samt innehöll information om att deltagande skolor skulle vara anonyma i uppsatsen. Två lärare svarade att de kunde ställa upp för intervju. Påminnelser gick ut via mail till övriga skolor i två omgångar, men av de svar som kom in var det ingen som kunde ställa upp, främst på grund av tidsbrist. Beslut togs att utöka till ytterligare ett område och nya mail skickades ut. Två lärare anmälde snabbt intresse. Inför intervjuerna genomfördes en pilotstudie med en lärare för att undersöka hur de utformade frågorna uppfattades. Samtliga intervjuer genomfördes på respektive skola efter förslag på dag och tid från lärarna. Var och en av de intervjuade lärarna fick även bestämma lämplig plats för intervjun. Tre av intervjuerna genomfördes i skolans personalrum och en i idrottslärarens arbetsrum. På samtliga platser hade andra lärare tillgång till rummet. Inför varje intervju informerades läraren om att intervjun skulle spelas in för att sedan transkriberas, att lärare och skola skulle vara anonyma i uppsatsen samt att deltagandet var frivilligt och när som helst fick avbrytas, i enlighet med god forskningsetik (Hassmén & Hassmén, 2008, s. 389ff). Lärarna samtyckte till detta. Framtagna frågor ställdes i samma ordning till de olika lärarna, men följdfrågor förekom som skiljde sig intervjuerna emellan, vilket Hassmén och Hassmén benämner som den halvstrukturerade intervjun (2008, s. 254). Samtliga frågor ställdes av en och samma person. Då samtliga intervjuer var genomförda analyserades dessa.

Innehållsanalysen inleddes med analys av Lpo 94 och kursplanen för IDH. Lpo 94 lästes både som helhet och genom markering av vissa ord och uttryck. Kursplanen analyserades genom kategorisering av mål och kriterier, vilka delades upp efter vilken form av kunskap de uttryckte. Genom innehållet i läroplanen samt kursplanens beskrivning av ämnet gjordes en bedömning av vad undervisningen ska omfatta. Analys av uppnåendemål och betygskriterier gav en bild av vad som istället ska bedömas. Skolornas arbetsplaner analyserades på samma sätt som den centrala kursplanen. Slutligen jämfördes intervjuerna och de olika styrdokumenterna.

2.5 Validitet och reliabilitet

För att öka validiteten genomfördes en pilotstudie med en lärare, som i övrigt inte var del av studien. Syftet med pilotstudien var att undersöka huruvida studiens intervjufrågor kunde användas för att besvara frågeställningarna. I studien deltog fyra lärare från fyra olika skolor och studien kan därmed inte sägas vara representativ för hela landet.

Det finns en risk att de lärare som valde att ställa upp för intervju inte är representativa för landets lärarkår. I det dokument som skickades ut till lärarna i samband med att de tillfrågades stod en kortfattat beskrivning av studiens syfte med. Detta kan ha medfört att de lärare som valt att delta kände sig mer bekväma på området än genomsnittet. Däremot är det ett etiskt krav att informera deltagarna i undersökningen om studiens syfte (2008, s. 390).

Proceduren var densamma vid samtliga intervjuer. Lärarna fick själva bestämma tid och plats för intervjun, enligt vad som passade dem. Innehållsanalys av respektive arbetsplan genomfördes efter intervjun.

Vid innehållsanalys användes kategorisering för att öka möjligheter till systematisk översikt. Vid intervjuerna närvarade studiens två skribenter, men samma person ställde frågorna vid samtliga intervjuer. Ingen analys av inhämtat material genomfördes förrän samtliga intervjuer var klara. Svaren har tolkats av två personer, även detta för att öka reliabiliteten i den analys och tolkning som gjorts.

3 Resultat

Inledningsvis beskrivs hur skolorna har utformat sina lokala arbetsplaner, både vad gäller innehåll och layout. Därefter presenteras resultat från intervjuer och innehållsanalyser, gällande de faktorer som spelar in vid bedömning och betygssättning.

3.1 De lokala arbetsplanernas utformning och innehåll

Skola A och Skola C har lokala arbetsplaner som är uppbyggda på liknande sätt. Först kommer en ämnespresentation, där ämnets syfte beskrivs samt hur skolan har valt att utforma verksamheten. Mål som ska uppnås i årskurs 9 presenteras i båda fallen med en tabell uppdelad efter moment, där det tydligt står vad eleven ska uppnå i ena kolumnen och hur eleven visar att de har uppnått detta i den andra. Tabellerna är även uppdelade efter de olika betygsnivåerna Godkänd, Väl Godkänd och Mycket Väl Godkänd. Kolumnen med vad eleven skall kunna utgörs av de punkter som står under den centrala kursplanens uppnåendemål för år 9. Kolumnen där det står beskrivet hur eleverna kan visa detta är skolornas konkretiseringar av dessa mål.

Skola B har inte konkretiserat egna betygskriterier utifrån de centrala, utan använder sig av en modifierad variant av den centrala kursplanen. I deras dokument med betygskriterier återfinns utvalda stycken ur kursplanen, men i en annan ordningsföljd. Ämnets syfte och roll i utbildningen samt karaktär och uppbyggnad har tagits bort. Övriga stycken finns med, men stycket med mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret har flyttats ner till delen med bedömning.

Skola D har en lokal arbetsplan som består av uppnåendemål för årskurs 1 till 9 samt betygskriterier för årskurs 8 och 9. Uppnåendemålen för årskurs 9 är de punkter från den centrala kursplanens uppnående mål för samma årskurs. Enda skillnaden är att meningarna börjar med ”Du” istället för ”Eleven skall”, som det står i den centrala kursplanen. Betygskriterierna för betyget Godkänd utgörs av tre punkter, som omfattar aktivt deltagande i olika kunskapsområden, deltagande i livräddning, HLR och ergonomi samt att eleven kan simma 200 m. För de två högre betygen finns mer detaljerade beskrivningar av vad eleven ska prestera i de sex av skolan formulerade kunskapsområdena.

3.2 Ämnets syfte och roll i skolan

I kursplanen för IDH betonas på flera ställen vikten av att eleverna får rätt verktyg för att kunna skapa sig en hälsosam livsstil. I delen om ämnets syfte och roll i utbildningen står bland annat att undervisningen ska "... ge kunskaper om den egna livsstilens betydelse för hälsan" och "... väcka nyfikenhet och intresse för nya aktiviteter". I uppnåendemålen beskrivs att eleven ska "... kunna forma och genomföra aktiviteter för egen motion".

Kursplanen målar upp en bild av att rörelseaktiviteter som lek och idrott ska vara centrala i ämnet, samt att ämnet ska väcka elevernas nyfikenhet för nya aktiviteter. Samtliga lärare beskriver IDH som ett ämne där eleverna ska få prova på många olika aktiviteter, för att hitta något som passar dem. Variation i undervisningen anses vara betydelsefull. Lärarna betonar vikten av att eleverna får förståelse för hur deras val och livsstil påverkar den egna hälsan. De pratar också om att undervisningen måste vara utformad på ett sätt som gör att alla elever blir inkluderade. Lärare C tycker sig se att klyftan mellan de som är och inte är aktiva på fritiden har ökat och det ligger en ny utmaning i att kunna möta dessa ytterligheter.

Lärarna talar om vikten av att hålla eleverna aktiva under lektionerna och att man eftersträvar ett fysiskt aktivt deltagande. Lärare C kommenterar hur detta skiljer sig från de flesta av skolans andra ämnen. Läroplanen fastställer dock att "Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen", något ingen av de intervjuade lärarna anmärker på.

3.3 Mål som eleven ska ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

I mål som eleven ska ha uppnått i det nionde skolåret finns olika kunskaper representerade. Kursplanen beskriver teoretiska kunskaper som att eleven ska förstå samband mellan mat, motion och hälsa. Det finns formuleringar som visar att eleven måste omvandla teoretiska kunskaper till praktiska och meningen "... kunna tillämpa kunskaper i ergonomi" är ett exempel på detta. Även de mål som beskriver hur eleven ska kunna orientera sig i okända marker, kunna hantera nödsituationer i och vid vatten samt kunna forma och genomföra aktiviteter för egen motion, visar att såväl teoretiska som praktiska kunskaper ska tillämpas. Om rörelseaktiviteter står att eleven ska kunna delta och utföra lämpliga rörelseuppgifter. Dessa kunskaper är huvudsakligen praktiska.

Av intervjuerna framkom att samtliga lärare har en bild av att det finns vissa saker man måste klara för att nå G, som därmed blir mer kopplade till prestationer, medan andra går att uppnå genom att endast delta. Dessa kriterier är mer svårdokumenterade när det gäller de högre betygen och grundas då ofta på en subjektiv bedömning. De som är mer kopplade till prestationer benämns under intervjuerna som ”dom hårda”, ”dom tre stora” och ”nedslagstillfällena”. Till dessa kriterier hör simning och livräddning, orientering och teoretiska prov eller inlämningsuppgifter. Dessa kriterier måste eleven uppnå för att bli godkänd och lärarna anser sig vara hårda på den punkten. Undantag kan enligt lärare D förekomma, men endast om det föreligger särskilda skäl. Exempel på detta kan vara om en elev av någon anledning inte får simma. Lärare D nämner inte orienteringen under intervjun, däremot ingår det som ett kunskapsområde i skolans betygskriterier. För att få betyget G ska eleven delta aktivt i kunskapsområdet, med ändamålsenlig klädsel.

3.3.1 Simning och livräddning

Om simning och livräddning står det tydligt inskrivet i den centrala kursplanen att eleverna i slutet av det nionde året ska ”... kunna hantera nödsituationer i och vid vatten, - ha kunskaper i livräddande första hjälp”. Under intervjuerna framkommer det att lärarna inte kan vara säkra på att eleverna har uppnått det som förväntas under det femte skolåret. I de tre lokala arbetsplaner där betygskriterier finns konkretiserade står delar av uppnåendemålen för årskurs 5 som ett av kriterierna. I den centrala kursplanen står det att eleven i slutet av det femte skolåret ska ”... ha god vattenvana, vara trygga i vatten, kunna simma 200 meter, varav 50 meter på rygg, och hantera nödsituationer vid vatten”. I de lokala arbetsplanerna står att eleven ska kunna simma 200 m, varav 50 m på rygg. För att kunna uppnå de mål som står angivna för det nionde skolåret i kursplanen, krävs att skolorna är säkra på att eleverna faktiskt kan simma då formuleringen ”hantera nödsituationer i och vid vatten” förutsätter god vattenvana och simkunnighet. Lärare B berättade under intervjun om ett fall då eleven inte ville simma och då läraren bedömde att ett betyg därför inte kunde sättas. Eleven hade blivit erbjuden att simma med klassen, att gå till badhuset med bara läraren, eller tillsammans med läraren och en kompis. Eleven hade vägrat samtliga alternativ.

Gällande livräddande första hjälp gör skolorna olika tolkningar av vad som står i kursplanen. Två av skolorna tolkar meningen ”ha kunskap i livräddande första hjälp” som att eleverna ska

delta i undervisningen kring detta. En av dessa skolor gör det än mer konkret genom att skriva att eleverna ska ”prova på att genomföra livräddning av docka”. En skola har istället tolkat målen i kursplanen som något eleverna ska kunna, i bemärkelsen att det inte räcker att prova. De ställer krav på att eleverna ska kunna hämta en docka på bassängbotten och bogsera den 25 meter. Utöver detta har tre av skolorna valt hjärt- och lungräddning (HLR) som en del av undervisningen i livräddande första hjälp, enligt vad som står i deras lokala arbetsplaner eller som framkom i intervjun. Det finns inga tydliga kunskapskrav i HLR, däremot ska man ha deltagit i undervisningen. Lärare B uttrycker det: ”Kan du följa instruktioner, något sånär, så klarar du hjärt- och lungräddningen... Det är den här filmen... Hon är ju inte jätte otydlig direkt. Så att, det fixar man”.

3.3.2 Orientering

I kursplanen för ämnet IDH står det att eleven ska ”... kunna orientera sig i okända marker genom att använda olika hjälpmedel samt kunna planera och genomföra vistelse i naturen under olika årstider”. Tre av lärarna nämner under intervjuerna orientering som ett av dessa fasta kriterier. Lärare A förklarar hur de utformar undervisningen med progression från grundläggande kartkunskap till ett praktiskt prov. Det slutgiltiga provet är på den skolan individuellt och de elever som inte når målen erbjuds omorientering tills de klarar det. Skola B gör på ett liknande sätt, men har praktiska prov under två tillfällen, ett i årskurs 8 och ett i årskurs 9. I de fall en elev inte klarar målen under något av dessa tillfällen får den eleven gå en kartpromenad tillsammans med läraren. Kartpromenaden går ut på att läraren ska säkerställa att eleven i fråga kan passa kartan på ett korrekt sätt och klarar av att hitta utmärkta punkter i terrängen. Läraren tillägger att en kartpromenad egentligen är att föredra när det gäller bedömning av orienteringskunskaper, men av tidsmässiga skäl är det inte genomförbart med samtliga elever. Lärare C beskriver orienteringsundervisningen på ett liknande sätt som lärare A och B. Även på den skolan har man ett praktiskt prov som man ska klara av, antingen individuellt eller i par. De som inte klarar den får göra en omorientering, som är utformad på ett sätt som motsvarar minimikraven, vilket han förklarar på följande sätt: ”...vi försöker att på något sätt ge dem möjlighet att klara det. Så att de i alla fall klarar minimi målen”. Lärare D nämner inte orientering i intervjun och i deras betygskriterier för Godkänd står endast att eleven måste delta i orienteringsundervisningen med ändamålsenlig klädsel.

3.3.3 Hälsa och ergonomi

I och med Lpo 94 bytte ämnet namn från Idrott till IDH. Hälsa har fått en ökad betydelse i ämnet och betonas på flera ställen i kursplanen, där även ergonomi finns omnämnt. Under rubriken Ämnets karaktär och uppbyggnad beskrivs att det finns samband mellan livsstil och hälsa och förklarar att ”Ämnet förmedlar därför kunskaper om hur god hälsa och god livs- och arbetsmiljö kan främjas”. I mål att uppnå i årskurs 9 står bland annat att eleven ska ”... förstå sambandet mellan mat, motion och hälsa och kunna tillämpa kunskaper i ergonomi i vardagliga sammanhang”.

Hur hälsa och ergonomi kommer in i ämnet skiljer sig en del mellan skolorna, enligt lärarnas beskrivningar. Lärare A nämner inte hälsa eller ergonomi specifikt, förutom i samband med de teoriproven eleverna får skriva i IDH. De har ett mindre teoriprov i årskurs 8 och ett större i årskurs 9, som eleverna måste klara då det ingår som en del av bedömningen i ämnet. Skulle en elev inte nå godkänt resultat på provet får de göra omprov tills de klarar det: ”Och vi hjälper dem, de får skriva om och skriva om tills de fixar det här provet och klarar de inte det ändå så är det muntligt”. De elever som inte heller klarar omproven erbjuder läraren muntlig redovisning. Lärare B förklarar i sin beskrivning av IDH att han anser att det är ett ämne där eleverna ska få hitta något som passar dem och kunna avgöra vad som är bra för dem, både när det gäller fysisk aktivitet och kost. Han tycker att det är viktigast att förmedla att eleverna ska lära sig att göra medvetna val och tänka efter hur de vill ha sina liv. Läraren har tre teoretiska uppgifter kopplade till detta, varav två är kunskapsprov och en är en inlämningsuppgift. Inlämningsuppgiften omfattar IDH och hemkunskap och eleverna får där föra tränings- och näringsdagbok. De får sedan möjlighet att reflektera över sina vanor och fundera kring varför de väljer att göra på ett visst sätt eller vad de skulle vilja ändra på. Det är genom denna uppgift läraren kan bedöma om eleverna förstår sambandet mellan motion och hälsa. Lärare C berättar att de på den skolan har flera teoretiska uppgifter kopplade till hälsa, som i sin tur är kopplade till praktiska moment i idrottsundervisningen. Till exempel får eleverna i uppgift att utforma ett styrkeprogram, som de ska anpassa efter sina egna förutsättningar. Han nämner att ergonomi är ett moment de jobbar med och bedömer, då det tydligt står med i kursplanen. Lärare D beskriver hur det teoretiska till största delen bakas in i det praktiska, att hon försöker att knyta ihop innehållet så att eleverna kan skapa en förståelse. Hon berättar även att de har ett teoretiskt prov, utformat som ett skriftligt prov med betygsgränser. Under intervjun nämner lärare D arbetsmiljö och ergonomi som något de

jobbar med, däremot finns varken hälsa eller arbetsmiljö nämnt i skolans lokala arbetsplan för ämnet.

3.3.4 Lek, dans och idrott

Ett mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret är att ”... kunna delta i lek, dans, idrott och andra aktiviteter och kunna utföra lämpliga rörelseuppgifter”. På Skola A och C har detta konkretiserats i arbetsplanen som ”- Orka fysiskt delta i en hel idrottslektion med uppvärmning, huvudmoment och avslutning”. På Skola D har samma mål konkretiserats som ”Deltar aktivt i de olika kunskapsområden”.

I intervjuerna pratar lärarna om detta på lite olika sätt. Lärare A säger att det är viktigt att eleverna får testa många olika aktiviteter och att de ska kämpa, men läraren betonar att det ska vara roligt för alla. Vidare säger läraren att det inte är så noga att eleverna är duktiga på någon idrott, det viktiga är att de är med och försöker. Lärare B och C menar att i detta mål görs en ”mjuk bedömning” (lärare B) där läraren skapar sig en uppfattning om elevens förmåga, men det finns inget krav på prestation. Lärare D berättar att vid betygssättning vägs även praktiska prestationer, så som tidsresultat och längder, in i betyget. Denna lärare tillägger dock för just betyget Godkänd: ”Jag har aldrig upplevt att det är så att du inte når gränsen för G, utan om man inte når till G då handlar det om att man inte deltagit”. Lärare D upplever även att det är lättare att avgöra om en elev uppnår betyget G eller inte klarar målen för att få betyg, än när det gäller bedömningen för de högre betygen.

3.3.5 Det sociala

I samtliga lärares beskrivningar av ämnet finns även det sociala med som ett viktigt inslag i undervisningen. Till exempel talat Lärare C om vikten av att lära sig att visa hänsyn mot sina kamrater, Lärare A uttrycker det som att eleverna ska lära sig att samarbeta och fungera i en grupp. I läroplanen står tydligt att skolan ska arbeta med att eleverna utvecklar dessa sociala förmågor. Genomgående betonas att skolan ska vara en plats där varje individ möts av förståelse och respekt. Även i kursplanen finns detta med på flera ställen, där man skriver att eleven ska utveckla sin sociala förmåga och att de ska kunna delta i aktiviteter tillsammans med andra. Däremot är detta ingenting som tydligt framgår i mål som eleven skall ha uppnått i slutet av nionde skolåret. I arbetsplanerna utformade av Skola A och C står det att eleverna

för att uppnå betyget G ska visa prov på social förmåga, bland de konkretiserade kriterierna. Den ena uttrycker det som att eleven ”visar hänsyn mot kamrater”, den andra att eleven ska ”kunna samarbeta och respektera gemensamma regler”. Lärare A nämner också att det har betydelse för betyget hur eleverna är som lagkompisar. Lärare C tycker att läroplanen lyfter fram viktiga aspekter gällande sociala förmågor, som inte lyfts i kursplanen på samma sätt. I Skola B finns det sociala med i mål att sträva mot, däremot nämner inte läraren det som någonting som ingår i bedömningen. Lärare D pratar om att hur eleven fungerar på lektionen och i lag påverkar bedömningen, däremot nämns inte det sociala i de dokument Skola D använder.

3.3.6 Övriga aspekter som vägs in i betyget

Läroplanen tar upp att skolans uppdrag är att göra eleverna till ansvarskännande individer och stimulera dem till att vilja lära sig. Även i kursplanen finns detta med, dock inte i samma utsträckning. Lärare B beskriver hur detta har stor betydelse en elevs betyg, även om det inte i sig är betygsgrundande: ”Alltså engagemang är ingenting som man bedömer... Men engagemang är en ganska stor förutsättning för att du ska utvecklas i alla praktiska moment”. Lärare A förklarar istället hur det här kan påverka betyget:

Dom kan ju ha vissa färdigheter, men sen drar det ju ner om dom inte är schyst lagkompis, om dom inte, dom kan ju vara jätteduktiga i fotboll och sen uppträder dom inte bra, eller är lite såhär halvslöa och då drar ju det ner. Eller så är det tvärtom, nån som kämpar jättemycket och verkligen visar. Det är ju precis lika mycket värt som någon som är duktig men som som inte riktigt... ja.

Andra faktorer som har inverkan på en elevs deltagande är personlig utrustning, såsom kläder, skor och övrig utrustning som kan behövas beroende på aktivitet. Detta finns med i tre av de lokala arbetsplanerna. Två av skolorna har i sina konkretiseringar av kursplanens mål formulerat att eleven kan visa sina kunskaper genom att ha skor på sig i idrottshallen. Arbetsplanernas layout tyder på att detta är en konkretisering av målet att eleven ska ”... ha kunskaper i vanliga rörelseaktiviteter och hur de kan bedrivas på ett säkert sätt”. Ett par av skolorna har också med ändamålsenlig klädsel som en del av betygssättningen. Lärare C pratar om detta kopplat till deltagande. Elever som inte är ombytta kan inte delta aktivt i undervisningen.

Närvaro är något som inte nämns i någon av skolornas arbetsplaner. Däremot är det något som flera av lärarna nämner i intervjuerna. Det beskrivs inte som betygsgrundande i sig, men

en viss närvaro är en förutsättning för att de praktiska delarna ska kunna betygsättas. Lärare D förklarar det som att närvaro är något som man inte får betygssätta, men att en viss närvaro krävs för att man som lärare ska kunna göra en bedömning av eleven. Läraren berättar att det har hänt att elever varit frånvarande så pass mycket att ett betyg inte kunnat sättas. Senare under intervjun nämner läraren att de inom IDH på skolan har en gräns för hur stor närvaro som krävs, men läraren ifråga hade inte siffran i huvudet. Lärare A berättar att man inte får ha en viss procent i närvaro som del av betygssättningen, men förklarar att hon brukar tänka att en elev minst bör ha deltagit omkring 50 % av lektionerna.

Lärare A berättar om ett fall då en elev var långtidsskadad under årskurs 9. Eleven ifråga skulle trots detta få betyget MVG, då läraren bedömde att de sedan tidigare hade tillräckligt med underlag för eleven. Lärarna på skolan hade varit osäkra på hur de skulle agera och därför varit i kontakt med Skolverket för att få svar på hur de skulle gå tillväga. Svaret var att i de fall tillräckliga underlag finns sedan tidigare kan läraren ge det betyg han eller hon bedömer att eleven skulle ha uppnått. Eleven i det aktuella fallet deltog i undervisningen då det var möjligt, och fick annars andra uppgifter som att assistera läraren eller att göra sitt rehabiliteringsprogram.

3.4 Dokumentation

Lärarna förklarar att det finns moment som utformas som prov, där bedömningen uppfattas som enklare. Elevernas resultat kan skrivas ned och på så sätt dokumenteras. Vissa skillnader finns mellan skolorna när det gäller vilka moment som bedöms på det sättet. Lärare A, B och C nämner simning och livräddning, orientering och teori. På Skola D jobbar man med kunskapsområden med tydliga kriterier för Väl Godkänd och Mycket Väl Godkänd, medan kriteriet för Godkänd endast omfattar deltagande i respektive kunskapsområde med ändamålsenlig klädsel.

Det finns även moment som lärarna uppfattar som mer svårdokumenterade, i alla fall när det gäller de högre betygen. Till dessa hör moment där målet är att eleverna ska kunna utföra lämpliga rörelseuppgifter. Lärare A hanterar detta genom att föra anteckningar i sin idrottsjournal. Lärare B förklarar att IDH skiljer sig från andra ämnen genom att mycket av det som händer och ska betygsättas inte dokumenteras på samma sätt som i de mer teoretiska

ämnena: ”Jag som idrottslärare har inte så mycket konkret att gå på... jag kan ju inte backa tillbaks bandet och spela upp filmen på när Kalle gjorde frivolt och säga att det där gjorde han med balans, tempo och precision”. Läraren får då göra en bedömning av varje elevs förmåga på dessa punkter. Lärare C berättar att andra lärare i IDH på skolan antecknar efter lektionerna för att sedan kunna göra en bedömning av elevernas kunskaper. Läraren själv använder sig inte av någon sådan metod för tillfället, mer än små noteringar i klasslistorna, men har tidigare provat att jobba med matriser. Lärarna på Skola C har pratat om att börja jobba på det sättet, men har ännu inte påbörjat det arbetet. Främsta anledningen är att det kräver ett omfattande förarbete och att tiden inte varit tillräcklig. Även lärare D har tidigare jobbat med matriser och anser att det underlättar bedömningen. Att skolan inte arbetar på det sättet nu förklaras även här med att de inte tilldelats tillräckligt med tid för det arbetet.

De intervjuade lärarna informerar elever och föräldrar i början av varje läsår om vilka mål eleverna ska uppnå. Lärarna gör detta genom att dela ut papper, men säger att de inte kan vara säkra på att informationen verkligen når fram. Lärare A berättar att hon tycker att eleverna verkar ointresserade av att känna till målen, fram till dess att betygen är satta. Då är det istället många som ifrågasätter de satta betygen. Läraren förklarar detta med att eleverna jämför betyg mellan sig och utifrån hur de själva uppfattar sina idrottsliga förmågor. Vidare anser läraren att eleverna brukar få större förståelse för varför han eller hon fått det satta betyget, då läraren förklarat enligt de uppsatta målen. Andra lärare ger en liknande bild av det hela. Lärare B säger att när det finns tid att förklara målen för enskilda elever skapas en större förståelse. Dock menar läraren att det inte finns tid till att göra detta med samtliga elever.

3.5 Vad som påverkar lärarens sätt att se på bedömning

När de intervjuade lärarna svarar på vad som påverkar deras sätt att se på bedömning nämner de framförallt styrdokumentet och sina kollegor. De säger att styrdokumentet är något de måste förhålla sig till. Samtliga tycks föra kontinuerliga samtal kring bedömning med övriga lärare i ämnet på skolan. Lärare A förklarar att de på skolan inte vill att en elevs betyg ska bero på vilken lärare han eller hon haft i ämnet. De intervjuade lärarna verkar överens om att det är viktigt att ha pratat ihop sig med sina kollegor, för att skillnaderna i betygsättning dem emellan inte ska bli för stora.

Lärare C berättar om ett personligt intresse för styrdokument och att det även på skolan där han är verksam anses vara viktigt. Denna lärare är den som av de intervjuade senast fick sin examen. Lärare B nämner att utbildningen har bidragit till hans sätt att se på betyg och bedömning. Lärare D arbetar på en skola där ingen av lärarna i IDH är utbildade under Lpo 94.

Lärare A berättar om att hon upplever att det finns mycket som ändrats sedan hon fick sin examen och uttrycker en frustration över den försämrade ekonomin. Hon minns att det tidigare fanns större utrymme för fortbildning, men att denna möjlighet numera är minimal. Skolorna får enligt henne hitta egna sätt att komma runt detta genom att exempelvis samarbeta med andra skolor i området.

4 Diskussion

Studiens syfte har varit att undersöka vad som ligger till grund för betygsättning i Idrott och hälsa när läraren ska bedöma om en elev blir godkänd eller inte. Detta har besvarats genom tre frågeställningar:

- Hur relaterar de centrala styrdokument till skolornas lokala arbetsplaner och lärarnas tankar kring bedömning?
- Vilka faktorer framträder som avgörande för om en elev får betyg i ämnet eller inte?
- Hur kontrollerar läraren om en elev har nått målen i ämnet?

Studiens viktigaste resultat omfattar kunskapskrav och tolkningar av styrdokument. För betyget G krävs enligt studien nästan bara deltagande på lektionerna. Det finns moment som bedöms genom teoretiska eller praktiska prov, men dessa är utformade så att deltagande i princip är tillräckligt. I övrigt grundas betyget i stort på en subjektiv bedömning. Resultatet visar också att en del lärare har svårt att skilja mellan vad som står i läroplanen, och som därför ska genomsyra verksamheten, och vad som ska betygsättas. Detta leder i förlängningen till att de lokala arbetsplanerna utformas på ett sätt som inte speglar vad som faktiskt bedöms.

En av de viktigaste faktorerna för om en elev blir godkänd i ämnet är deltagandet. Av intervjuerna framgår att lärarna är medvetna om att deltagande inte får betygsättas, men det blir ändå avgörande för en elevs betyg. Detta motiveras med att man som lärare måste få

tillräckligt bedömningsunderlag för att kunna ge en elev ett betyg. Den uppfattningen präglar även skolornas arbetsplaner, där samtliga deltagande skolor har aktivt deltagande som ett av betygsriterierna. Två av de intervjuade lärarna nämner att en elevs procentuella närvaro har inverkan på betyget. Vad lärare A berättar om eleven som trots långtidsskada skulle kunna nå betyget MVG, visar att elever kan nå flera uppsatta mål utan att fysiskt delta i aktiviteterna läraren planerat för lektionerna. Att ha en gräns för hur stor närvaro en elev ska ha för att bli godkänd är därför inte relevant vid betygssättning, då det är vad eleven lyckas visa som har betydelse. Kursplanen uttrycker dock att ämnet ska präglas av rörelseaktiviteter och en förutsättning för detta är att eleverna faktiskt deltar aktivt. Vad som ska prägla undervisningen och vad som kan betygsättas blir därför något man som lärare måste skilja mellan. Tholin problematiserar detta i sitt teoretiska ramverk, där han visar på hur forskare är oense om vilken kunskapssyn den svenska skolan står för. Där hävdas att läroplanen och betygssystemet står för olika kunskapssyner, ett holistiskt och ett atomistiskt. Intervjuerna med lärarna visar att det är så det också ser ut i praktiken.

Ytterligare ett exempel på vad som enligt läroplanen ska prägla undervisningen, är det som rör den sociala aspekten. Ett av skolans uppdrag är att fostra eleverna till demokratiska samhällsmedborgare och inpränta beteenden som gör att eleverna fungerar i samhället. Social förmåga står även med i kursplanen, men när det gäller bedömningen står det endast tydligt uttryckt i kriterierna för MVG. I de mål som eleven ska ha uppnått finns det dock en mening som går att koppla till social förmåga hos eleverna, nämligen att eleverna ska "... kunna delta i lek, dans, idrott och andra aktiviteter". Lek, dans och idrott inbegriper i många fall fler än en person och för att kunna delta krävs då att eleverna kan samarbeta och förstå varandra. Den sociala förmågan är något som samtliga lärare nämner i intervjun som något de anser vara viktigt att eleverna utvecklar. I de här fallen har vi gjort bedömningen att lärarna tolkat deltagande i aktiviteter som något som kräver social förmåga. Vi vill dock framhålla att den bedömningen inte behöver delas av alla.

Ett exempel på när lärarna i vår studie har divergerade åsikter gäller elevernas engagemang. Lärare B hävdar att engagemang inte kan vara betygsgrundande, men att det kan leda till bättre prestationer. Samtidigt hävdar lärare A att stort engagemang hos en elev kan kompensera svagare sidor. Den senare åsikten är ett exempel på vad Selghed i sin studie benämner som kompensationsmodellen. Vi anser att ett sådant tankesätt riskerar att minska

betygskriteriernas betydelse. Att en elev är väldigt duktig inom ett område bör inte ha betydelse för om eller hur eleven uppfyller andra kriterier.

Skolorna ska själva göra tolkningar av de mål som står formulerade i den centrala kursplanen. Tholins forskning visar att detta inte är helt enkelt för skolorna. I ett par av de lokala arbetsplanerna förekommer beskrivningar av vad eleven ska ha uppnått som är svåra att härleda till uppnåendemålen i kursplanen. Hos två av skolorna står det till exempel att ett kriterium för att få G är att man ska ha skor på sig i idrottshallen. Detta kan möjligen kopplas till ett uppnåendemål i kursplanen, nämligen att eleven ska ha kunskaper i hur vanliga rörelseaktiviteter kan bedrivas på ett säkert sätt. Vi utgår ifrån att det inte är menat så att det enda eleverna behöver göra för att uppnå detta kriterium är att ha skor på sig. Det visar inte på någon kunskap om säkerhet, då en elev kan uppnå detta mål iförd lackskor. Det är inte heller alla aktiviteter som är lämpliga att utföra med skor på fötterna. Att eleverna kommer med rätt utrustning kan vara en förutsättning för att läraren ska kunna genomföra det planerade lektionsinnehållet, men just att ha skor på sig bör inte stå som ett kriterium. En bättre formulering hade kunnat vara den som en annan Skola Använder sig av. Där skriver man att eleven ska delta i skolans olika kunskapsområden med ändamålsenlig klädsel. Detta innebär att eleverna faktiskt måste ha förståelse för vad som är lämpligt i olika situationer. Att lärare ibland väger in klädsel och utrustning i bedömningen visas även i studien som presenteras i artikeln *Assessment and Grading in Physical Education*.

Lärarna uttrycker en önskan att få eleverna så aktiva som möjligt under lektionerna, då de är av uppfattningen att många ungdomar inte är tillräckligt fysiskt aktiva på fritiden. I läroplanen för grundskolan framgår att ”Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen”. Ordvalet ”skall sträva efter” visar att detta inte är något skolan faktiskt måste lyckas med. Om skolorna inte uppnår detta strävansmål finns risk att fysisk aktivitet koncentreras till ämnet IDH, vilket leder till ett överdrivet fokus på att eleverna ska vara fysiskt aktiva. Blir IDH då ett kunskapsämne? Att hålla eleverna fysiskt aktiva bör inte vara ett mål i sig, då det ju inte visar på om eller vilka kunskaper eleverna inhämtar. Det speciella med ämnet IDH är att det omfattar såväl kroppsligt som kognitivt lärande. En hög aktivitetsgrad kan naturligtvis leda till ett kroppsligt lärande, men då måste det finnas en tanke bakom aktiviteten. Forskarna bakom studien *Assessment and Grading in Physical Education* drog samma slutsatser i sin undersökning. Ett ämnes existens i skolan kan

endast motiveras av att det leder till lärande. Vi tror att om hela skolan i högre grad skulle omfatta fysisk aktivitet, skulle ämnet IDH kunna fokusera på lärandet, både det kroppsliga och det kognitiva, snarare än att hålla eleverna aktiva.

I och med att Lpo 94 infördes ändrade ämnet namn från idrott till IDH. Kursplanen framhäver på flera ställen hälsa som en viktig del av ämnet. Skolinspektionen hävdar i sin rapport med rubriken *Mycket idrott och lite hälsa* att ämnet handlar oproportionerligt mycket om idrott. De lärare vi intervjuade betonar dock vikten av hälsorelaterad undervisning och beskriver hur ämnet för dem är starkt kopplat till elevernas hälsa. Tre av de fyra lärarna har även med mål kopplade till hälsa i sina betygskriterier. På Skola D finns det inte med i arbetsplanen, men läraren pratar om det i intervjun. Att lärarna vill låta eleverna prova många olika aktiviteter motiverar de med att de hoppas att eleverna ska hitta någon aktivitet som passar dem. Lärarna strävar efter att motivera eleverna till ett intresse att påverka den egna hälsan.

Skolinspektionen uppfattade verksamheten i stort som mycket fokuserad på idrott. När det gäller de skolor som ingår i vår studie kan vi konstatera att fokus ligger på rörelseaktiviteter men att det bakomliggande syftet är hälsorelaterat.

Intervjuerna visar att för det högsta betyget, MVG, ställer lärarna högre krav på att eleverna ska ha god motorisk förmåga. Detta är något som kursplanen visar, och samtliga skolor har tagit fasta på detta faktum i sina lokala arbetsplaner. När det gäller betyget G har den motoriska förmågan mindre betydelse. Kommer eleverna till lektionerna och gör minsta möjliga insats och klarar de praktiska och teoretiska prov läraren har fastställt, räcker detta för att få betyget G. Lärare D tycker att det är lättare att avgöra om en elev uppnår betyget G eller inte klarar målen för att få betyg, än när det gäller en elev som står mellan VG och MVG. Detta kan förklaras med att skolans kriterier för G är lågt satta och det är lätt att avgöra om en elev nått målet eller ej. För att avgöra om en elev har uppnått G krävs på den här skolan ingen direkt bedömning, utan endast kontroll av att de olika momenten är gjorda. Även de andra lärarna framhåller att kriterierna för G är enkla att uppnå bara eleven deltar, och om de klarar de utformade praktiska eller teoretiska proven. Att det ser ut såhär är inte unikt för skolorna i den här undersökningen. I sin artikel *Elevers syn på lärande i ämnet idrott och hälsa* redogjorde Håkan Larsson för hur elever är av uppfattningen att det räcker med att vara ombytt och delta för att få betyg i ämnet.

Sandahl menar i sin avhandling att ökningen av teoretiskt innehåll i skolornas verksamhet är förhållandevis liten, om man jämför med kursplanens utveckling. Kursplanen innehåller mycket riktigt formuleringar som tyder på att eleverna ska inhämta en stor mängd teoretisk kunskap. Skolorna möter detta genom att ha rena teoretiska prov, men även genom att integrera teori med praktik. Lärarna är bestämda på punkten att eleverna måste klara av de teoretiska proven för att få G som betyg i ämnet. Återigen kan vi konstatera att kraven många gånger är lågt satta och att mycket fokus hamnar på att eleverna ska delta för att få G. Då ämnet ska vara ett kunskapsämne, anser vi det tveksamt om den teoretiska delen idag väger tillräckligt tungt.

Lärare B berättade att han inte kunde ge en elev betyg för att hon vägrade att visa att hon kunde simma. Här ansåg lärarna att de var hårda i sin bedömning. De testade elevernas kunskaper genom praktiska eller teoretiska prov och erbjöd fler försökstillfällen om någon inte klarade proven. Dessa omprov kunde ges i andra former om så var nödvändigt. Lärarnas berättelser stämmer inte helt överens med vad som står i NU -03. Enligt den rapporten säger sig 5 % av de som fått G som betyg i ämnet att de inte kan simma 200 m. De intervjuade lärarna säger sig inte kunna vara säkra på att en elev är simkunnig då han eller hon börjar årskurs 9, trots att det är ett mål att uppnå i årskurs 5. Däremot var de noga med att testa simkunnigheten och att inte godkänna någon som inte visat sig simkunnig. Lärare D nämnde att undantag kan göras om det föreligger särskilda skäl. Kan det vara dessa elever som motsvarar de 5 % i NU -03 som uppger att de fått G i betyg trots att de inte kan simma?

Samtliga intervjuade lärare uttrycker en önskan att ha mer tid till att utveckla och genomföra metoder för bedömning av elever. Lärare B hade en tydlig bild av vad han ansåg vara det bästa sättet att kontrollera elevernas kunskaper i orientering. Då tid inte fanns till den metoden begränsades den till att endast omfatta de som inte klarat de första proven. Lärare C och D berättade att de tidigare arbetat med matriser, något som de upplevde som ett bra verktyg vid betygsättning. Båda lärarna önskade införa ett sådant arbetssätt på deras nuvarande skolor, men då det kräver ett omfattande förarbete begränsades även de av tidsbrist. Dessa exempel visar att lärarna vet hur de vill jobba, men att det inte går att genomföra alla gånger. Tidstillgången blir en begränsande faktor som påverkar undervisningens och bedömningens utformning. Det här är ett exempel på hur ramfaktorteorin kan ta sig uttryck i skolan och visar hur fysiska ramar kan påverka lärarens arbete.

Lärarna nämner att ett nära samarbete med övriga lärare i IDH på sina respektive skolor är något som påverkar deras sätt att se på betygsättning. Lärare D jobbar på en Skola D där lärarna är utbildade innan Lpo 94 infördes, vilket syns tydligt i deras arbetsplan. I denna arbetsplan finns stora skillnader jämfört med övriga skolor som ingår i studien, där framförallt krav på fysiska prestationer för VG och MVG sticker ut. Det står heller ingenting om hälsa i arbetsplanen, annat än att eleven ska delta i undervisning om ergonomi. Lärare C berättar om ett stort intresse för styrdokument, vilket även framgår tydligt av hans sätt att prata om bedömning. Han är mycket insatt i vad de olika styrdokumenterna representerar samt vad som står i kursplanen. En intressant aspekt i det här är att examineringsår korrelerar med intresse för och kunskaper om styrdokument när det gäller de deltagande lärarna. Den lärare som fick sin examen senast har mest kunskaper om och intresse för styrdokument och den som varit verksam längst uttrycker starkast upplevda svårigheter med bedömning. Görel Bråkenhielm menar att det kan finnas stora skillnader i bedömning inom en och samma skola. Detta är något som lärarna i vår studie medvetet försöker undvika, genom ett nära samarbete med kollegorna. Att det däremot kan finnas stora skillnader mellan skolorna har vi fått bekräftat.

Att Lpo 94 och kursplanen ska vara utgångspunkten i arbetet är något de fyra intervjuade lärarna är medvetna om. Lärare D är här intressant, eftersom vad hon säger om ämnet under intervjun och vad som framgår i skolans arbetsplan inte korrelerar. Hennes åsikter stämmer bättre överens med de andra intervjuade lärarnas arbetsplaner, än med den arbetsplan hon faktiskt jobbar efter. Detta blir tydligt då hon pratar om att hon uppfattar ämnet på ett sätt, men att det som görs i verksamheten speglar något annat. Vi tror att detta kan bero på att läraren påverkas av övriga lärare på skolan. I övrigt kan vi dock konstatera att undervisningen såsom den framträder i styrdokumentet och i intervjuutsagorna präglas av den idag gällande läroplanen och kursplanen. Selghed påvisade i sin studie från 2004 att lärarna då ansåg att implementeringen av den ”nya” läroplanen inte var klar. Vi tycker att undervisningen i stort präglas av Lpo 94 och det tillhörande betygssystemet, även om undantag finns. Detta kan tyckas skrämmande, då det är 16 år sedan Lpo 94 infördes och som dessutom nu är på väg att fasas ut till fördel för en ny läroplan. Vi anser dock att det finns naturliga förklaringar. Om man förutsätter att samma förhållande som gäller för Skola A angående fortbildning, även gäller för Skola D är det inte svårt att förstå varför den skolans arbetsplan ser ut som den gör. Om en lärare som är utbildad under någon av de tidigare läroplanerna inte får adekvat

fortbildning, kommer inte den lärarens syn på bedömning att förändras i takt med läroplanerna. En nyexaminerad lärare har omkring fyra års direkt eller indirekt utbildning av vad det innebär med en målstyrd skola och vilka konsekvenserna blir för hur man idag ser på bedömning.

Decentraliseringen av skolan som följde med Lpo 94 innebar att lärarna ställdes inför nya utmaningar. Tholin menar att lärarna inte var beredda att möta dessa utmaningar, speciellt då den omfattande fortbildning som ansågs vara nödvändig uteblev. Återigen visas vilka svårigheter lärare med en äldre examen ställdes inför då Lpo 94 togs i bruk. Kursplanen var otydligare än sin föregångare och helt plötsligt fanns krav på att utforma lokala arbetsplaner, vilka många inte hade kompetens att göra. Bristfälliga lokala arbetsplaner ger konsekvenser för såväl undervisningen som betygssättningen. En lärare måste kunna luta sig mot styrdokumentet på samma sätt som en polis har stöd i svensk lagstiftning. En lärare måste kunna motivera en betygssättning med hjälp av styrdokumentet, och en polis måste motivera ett gripande med hjälp av lagstiftningen. Som det ser ut idag är det de lokala arbetsplanerna läraren ska använda sig av för att kommunicera mål och kriterier till elever och föräldrar. De flesta lärarna i vår studie upplever inte några svårigheter i detta och anser att de med hjälp av styrdokumentet kan motivera de satta betygen. Genom att intervjua lärare och analysera deras arbetsplaner har vi dock sett att deras tankar kring bedömning inte alltid stämmer med deras arbetsplaner. Detta kan göra att läraren får svårt att motivera ett satt betyg om detta blir ifrågasatt. Lärare B jobbar helt klart efter kursplanen, men har inte konkretiserat dess innehåll. Faran med detta är att det ger utrymme för elever och föräldrar kan tolka målen annorlunda. Lärare D jobbar efter en arbetsplan som inte tycks gå i linje med hennes egna åsikter. Detta kan leda till att hon bedömer en elev efter något som inte står nedskrivet i arbetsplanen.

Tidigare forskning tyder på att elever har svårt att förstå vad de ska lära sig i ämnet. De är av uppfattningen att det räcker med att endast byta om och vara med. Annan forskning visar att kraven för att få betyget Godkänd ute i skolorna har sänkts. Är kraven inte tillräckligt högt satta, blir det svårt för eleverna att ta ämnet på allvar. Finns det inget krav på lärande är risken stor att ämnet mer blir som en lärarledd rast. Vi tror att skolorna i allmänhet måste bli bättre på att erbjuda fysisk aktivitet utöver IDH. Detta för att ämnet ska kunna synliggöra såväl ett kroppsligt som kognitivt lärande och därmed få en högre status, snarare än att hålla eleverna i rörelse under lektionstid. Vi har dragit dessa slutsatser utifrån ett begränsat underlag. Endast

fyra lärare från två olika områden har ingått i studien, vilket gör att resultaten inte kan ses som generella för hela landet.

4.1 Förslag till fortsatt forskning

Det faktum att en ny läroplan kommer att införas inom kort öppnar upp för en mängd vidare studier inom området. Forskning visar att det finns brister i Lpo 94 och tillhörande styrdokument och frågan är om man tagit fasta på dessa resultat då man utformat den nya läroplanen. Även sättet Lpo 94 infördes lämnades mycket att önska i form av fortbildning. Ska det än en gång behöva ta 16 år innan en majoritet av skolorna har en verksamhet som präglas av den nya läroplanen? Hur skolorna arbetar med den nya läroplanen blir därmed ett ämne att studera. Vidare blir det intressant att se hur den nya kursplanen för IDH påverkar ämnets status.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

I författarens ägo

Bandupptagning med utskrifter

Intervju 25/10 Lärare A

Intervju 26/10 Lärare B

Intervju 9/11 Lärare C

Intervju 10/11 Lärare D

Tryckta källor

Bråkenhielm, Görel(2008). Ingen gymna för mig!: en undersökning av skälen till att elever inte deltar i ämnet idrott och hälsa. *Svensk idrottsforskning*. 2008(17):2, s. 30-33.

Hassmén, Nathalie & Hassmén, Peter (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. Stockholm: SISU idrottsböcker.

Larsson, Håkan (2008). "Man ska inte behöva vara bra på nånting": elevers syn på lärande i skolämnet idrott och hälsa. *Svensk idrottsforskning*. 2008(17):4, s. 43-46.

Lindblad, Sverker, Linde, Göran, Naeslund, Lennart (1999). Ramfaktorteori och praktiskt förnuft. *Pedagogisk forskning i Sverige*. 1999(4):1, s. 93-109.

Lindblad, Torsten (red.) (1991). *Allt är relativt: centralt utarbetade prov i svenska, matematik, engelska, franska, tyska, fysik och kemi : beskrivning, analys, förslag*. Göteborg.

Linde, Göran (2006). *Det ska ni veta!: en introduktion till läroplansteori*. 2 [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Matanin, Marcia, Tannehill, Dehorah (1994). Assessment and Grading in Physical Education. *Journal of teaching in physical education*. 1994:13, s. 395-405.

Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU-03). Stockholm: Skolverket.

Sandahl, Björn (2005). *Ett ämne för alla?: normer och praktik i grundskolans idrottsundervisning 1962-2002*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2005.

Selghed, Bengt (2004). *Ännu icke godkänt: lärares sätt att erfar betygssystemet och dess tillämpning i yrkesutövningen*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2004.

Tholin, Jörgen (2006). *Att kunna klara sig i okänd natur: en studie av betyg och betygskriterier - historiska betingelser och implementering av ett nytt system*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2006.

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

Skolinspektionen, *Mycket idrott och lite hälsa*.

<<http://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn/Nyheter1/Mycket-idrott--lite-halsa/>> [Acc. 2010-11-22].

Skolverket, *Grundskolan* <<http://www.skolverket.se/sb/d/209/a/221>> [acc. 2010-11-22a].

Skolverket, *De nationella styrdokumentet* <<http://www.skolverket.se/sb/d/1598>> [Acc. 2010-11-22b].

Skolverket, *Styrsystemet och betygssystemet* <<http://www.skolverket.se/sb/d/208/a/3062>> [Acc. 2010-11-22c].

Skolverket, *Läroplaner* <<http://www.skolverket.se/sb/d/468>> [Acc. 2010-11-22d].

Skolverket, *Nationell kursplan för idrott och hälsa*

<<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&infotyp=23&skolform=11&id=3872&extraId=2087>> [Acc. 2010-11-22].

Bilaga 1

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar:

Syftet är att undersöka vad som ligger till grund för betygsättning i ämnet IDH när läraren ska bedöma om en elev blir godkänd eller inte.

- Hur korrelerar de centrala styrdokumenterna med skolornas lokala arbetsplaner och lärarnas tankar kring bedömning?
- Vilka faktorer blir avgörande för om en elev får betyg i ämnet eller inte?
- Hur kontrollerar läraren om en elev har nått de uppsatta målen i ämnet?

Vilka sökord har du använt?

Betygsättning, bedömning, grundskola, skola, lärare, läroplan, kursplan
Assesment, grading, grades, school, physical education, physical activity

Var har du sökt?

GIH:s bibliotekskatalog, Libris, Sports Discus, CSA, Google Scholar

Sökningar som gav relevant resultat

Sports Discus: Assessment, Grading, Physical Education (93 träffar)

Kommentarer

Många av de källor vi använt hittades genom referenslistor i annan litteratur.

Bilaga 2

Intervjufrågor

Bakgrund

Vad har du för utbildning?
Hur ser din idrottsbakgrund ut, aktiv/ledare?
Hur länge har du varit verksam som lärare?
Vilka åldrar har du undervisat?
Vilka ämnen undervisar/har du undervisat i?

Idrott och hälsa

Hur skulle du beskriva ämnet idrott och hälsa?
Vad vill du förmedla till eleverna? Vad är viktigast och vad är mindre viktigt?
Hur utformar du undervisningen för att eleverna ska kunna nå de uppsatta målen?
Hur hanterar du elever som aldrig/nästan aldrig deltar i undervisningen?

Betyg

Hur bedömer du om en elev klarar målen eller inte? Vilka metoder används?
Hur dokumenterar/samlar du in underlag för bedömning?
Vad är viktigast att en elev visar? (engagemang, vilja, färdigheter etc)
Vad anser du att betygen är till för? (Urval för vidare studier/motivation) -Generellt/i idrott.
Hur tror du att andra lärare tänker om betyg/bedömning? idrott. Skiljer det sig från andra ämnen?

Styrdokument

Hur uppfattar du dagens läroplan?
Hur upplever du att undervisningen har förändrats över tid? (ex från Lgr-80 till Lpo-94)
Hur har lärarna på skolan jobbat utifrån Lpo -94?
Hur kommuniceras mål och betygskriterier till elever och föräldrar?"
Hur kommuniceras att någon riskerar att inte uppnå målen?

Vad påverkar din syn på betyg och bedömning?

Har du något du vill tillägga?

Bilaga 3

Lokal arbetsplan, Skola A

Mål för idrott & hälsa år 9

Ämnespresentation

Ämnet Idrott och Hälsa syftar till att utveckla elevens fysiska, psykiska och sociala förmåga. Vi vill erbjuda eleverna en variationsrik undervisning där målet är att väcka ett bestående intresse för idrott och hälsa.

I undervisningen vill vi att eleverna ska få erfarenheter av rörelse i olika former. Förutom undervisning i mer traditionella idrottsgrenar lägger vi även stor vikt vid lek, dans och motorisk träning. Vi vill att alla elever ska kunna delta i undervisningen och känna rörelseglädje.

Under läsåret arrangerar vi och arbetslagen idrotts- och friluftsdagar med olika inriktning.

Moment	Vad ska jag kunna?	Hur visar jag att jag kan?
Rörelse	<p>Eleven ska delta i dans, lek, idrott och andra rörelseaktiviteter samt kunna utföra lämpliga rörelseuppgifter.</p> <p>Ha kunskaper i vanliga rörelseaktiviteter och hur de kan bedrivas på ett säkert sätt.</p>	<p>Orka fysiskt delta i en hel idrottslektion med uppvärmning, huvudmoment och avslutning.</p> <p>Kunna samarbeta och respektera gemensamma regler.</p> <p>Behärska grundstegen i av läraren vald dans.</p> <p>Förstå spelets/lekens idé och kunna de mest grundläggande reglerna. Värma upp, stretcha och ha skor på sig i idrottshallen.</p>
Hälsa	<p>Förstå sambandet mellan mat, motion och hälsa.</p> <p>Tillämpa kunskaper i ergonomi i vardagliga sammanhang.</p>	<p>Godkänt på teoretiskt prov i träningslära, kost och hälsa.</p> <p>Föra träningsdagbok med egna reflektioner.</p> <p>Kunna redovisa rätt lyft- och bärteknik.</p>

Moment	Vad ska jag kunna?	Hur visar jag att jag kan?
Friluftsliv	Orientera sig i okända marker samt kunna planera och genomföra vistelse i naturen under olika årstider.	<p>Delta i orienterings- undervisningen och vid friluftsdagen, med godkänt resultat.</p> <p>Eleven har lämplig klädsel för respektive aktivitet och årstid.</p> <p>Eleven uppträder med respekt mot naturen utifrån innehållet i allemansrätten.</p>
Simning & livräddning	Livräddande första hjälp samt klara målen för simkunnighet för år 5.	<p>Simma 150 m bröstsim samt 50 m ryggsim.</p> <p>Kunna hämta en docka på bassängbotten och bogsera den 25m.</p> <p>Delta och genomföra HLR utbildning.</p> <p>Delta i teoretisk samt praktisk utbildning i islivräddning.</p>

Bilaga 4

Lokal arbetsplan, Skola B

Mål att sträva mot

Skolan skall i sin undervisning i idrott och hälsa sträva efter att eleven

- utvecklar sin fysiska, psykiska och sociala förmåga samt utvecklar en positiv självbild,
- utvecklar kunskap om vad som främjar hälsa,
- utvecklar en god kroppsuppfattning och kunskaper som gör det möjligt att se, välja och värdera olika former av rörelse ur ett hälsoperspektiv, stimuleras till ett bestående intresse för regelbunden fysisk aktivitet och tar ett ansvar för sin hälsa,
- utvecklar och fördjupar sin rörelseförmåga och lust att röra sig samt stimuleras att ge uttryck för fantasi, känslor och gemenskap,
- utvecklar förmågan att leka, motionera och idrotta på egen hand och tillsammans med andra,
- utvecklar kunskaper att kritiskt bemöta missförhållanden som kan förekomma i samband med olika typer av fysiska aktiviteter samt ges förutsättningar till ett personligt ställningstagande i idrotts- och hälsofrågor,
- utvecklar förmågan att organisera och leda aktiviteter,
- får inblickar i idrottens och friluftslivets historia samt lär känna olika former av lekar, danser och idrottsformer i olika kulturer,
- utvecklar kunskaper om och beredskap för handlande i nöd- och katastrofsituationer både på land, i och vid vatten.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret

Eleven skall – behärska olika motoriska grundformer och utföra rörelser med balans och kroppskontroll samt kunna utföra enkla danser och rörelseuppgifter till musik,

- ha god vattenvana, vara trygg i vatten, kunna simma 200 meter, varav 50 meter på rygg, och hantera nödsituationer vid vatten,
- ha grundläggande kunskaper om bad-, båt- och isvett,
- kunna orientera sig och hitta i närmiljön genom att använda enkla hjälpmedel,
- ha grundläggande kunskaper om friluftsliv samt känna till principerna för allemansrätten,
- känna till något om och kunna ge synpunkter på arbetsmiljön i skolan,
- ha erfarenheter av några vanliga idrottsaktiviteter samt veta något om skaderisker och om hur skador kan undvikas.

Bedömningens inriktning

Bedömningen i ämnet idrott och hälsa avser elevens kunskaper om hur den egna kroppen fungerar och hur eleven bland annat genom regelbunden fysisk aktivitet och friluftsliv kan bibehålla och förbättra sin fysiska och psykiska hälsa. Det innebär att elevens kunskaper om vilka faktorer som påverkar den egna hälsan är en viktig bedömningsgrund. Elevens förmåga att använda kroppen för sammansatta och komplexa rörelsemönster på ett ändamålsenligt sätt liksom bredden av fysiska aktiviteter ingår också i bedömningen.

Ytterligare en bedömningsgrund är elevens förmåga att utföra rörelser med kontroll och precision liksom att med hänsyn till rytm och estetik ge uttryck för känslor och stämningar. Även elevens förmåga att reflektera över och värdera fysiska aktiviteters betydelse för livsstil och hälsa utifrån både ett individ- och ett samhällsperspektiv är av vikt vid bedömningen.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret

Eleven skall – förstå sambandet mellan mat, motion och hälsa och kunna tillämpa kunskaper i ergonomi i vardagliga sammanhang,

- kunna delta i lek, dans, idrott och andra aktiviteter och kunna utföra lämpliga rörelseuppgifter,
- kunna forma och genomföra aktiviteter för egen motion,
- kunna orientera sig i okända marker genom att använda olika hjälpmedel samt kunna planera och genomföra vistelse i naturen under olika årstider,
- kunna hantera nödsituationer i och vid vatten,
- ha kunskaper i livräddande första hjälp,
- ha kunskaper i vanliga rörelseaktiviteter och hur de kan bedrivas på ett säkert sätt.

Kriterier för betyget Väl godkänt

Eleven reflekterar med hjälp av kunskaper om kropp och rörelse över hur hälsa och välbefinnande kan bibehållas och förbättras. Eleven föreslår och genomför fysiska aktiviteter som befrämjar egen motion och hälsa. Eleven använder ett ändamålsenligt rörelsemönster vid deltagandet i olika fysiska aktiviteter. Eleven deltar i och tillämpar sina kunskaper om friluftsliv under olika årstider. Eleven använder sina kunskaper för att förutse och avvärja risker i samband med olika fysiska aktiviteter.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänt

Eleven använder sina kunskaper om livsstil, livsmiljö och hälsa för att bedöma värdet av olika idrotts- och friluftaktiviteter. Eleven komponerar, motiverar och genomför ett allsidigt och funktionellt motionsprogram. Eleven organiserar motions-, idrotts- eller friluftaktiviteter tillsammans med andra med hänsyn till olika deltagares behov. Eleven anpassar sina rörelser till de krav som olika aktiviteter och situationer ställer på exempelvis balans, precision och tempo.

Bilaga 5

Lokal arbetsplan, Skola C

Juni 2010 **Kvalitetsnivå er för år F-9 i ämnet Idrott och Hälsa**

För mer detaljerad information gå in på Skolverkets hemsida www.skolverket.se

Ämnespresentation

Ämnet Idrott och Hälsa syftar till att utveckla elevens fysiska, psykiska och sociala förmåga. Vi vill erbjuda eleverna en variationsrik undervisning där målet är att väcka ett bestående intresse för Idrott och Hälsa.

I undervisningen vill vi att eleverna skall få erfarenheter av rörelse i olika former. Förutom undervisning i mer traditionella idrottsgrenar lägger vi även stor vikt vid lek, dans och motorisk träning. Vi vill att alla elever skall kunna delta i undervisningen och känna rörelseglädje. Genom att vara med i planering och utvärdering av lektioner stimuleras eleverna att komma med egna idéer och att ta egna initiativ.

Under läsåret arrangerar vi idrottsdagar med möjlighet till vinteridrott, orientering och friluftsliv samt fröidrottsdag. Dansuppvisningen innan jul är en årlig tradition. Vår stora löpfest x-loppet genomförs från F-9 och syftar till att skapa glädje, motivation och kunskap om vikten av fysisk aktivitet. Samtliga elever från år 1-9 genomgår utbildning i Hjärt-lungräddning, HLR, anpassad för årskursen.

I våra kvalitetsnivåer har vi valt att presentera målen i fyra olika block; Hälsa, Rörelse, Friluftsliv samt Simning och livräddning.

Kvalitetsnivå er att uppnå för år 9

Du skall kunna:	Det visar du t.ex. genom att:
Rörelse: - delta i dans, lek, idrott och andra rörelseaktiviteter samt kunna utföra lämpliga rörelseuppgifter. · forma aktiviteter för egen motion. - ha kunskaper i vanliga rörelseaktiviteter och hur de kan bedrivas på ett säkert sätt.	- orka fysiskt delta i en hel idrotts- lektion med uppvärmning, huvud- moment och avslutning. - vid lektioner med fria val tar ansvar för att genomföra den aktiviteten du valt. - känna till reglerna i de vanliga boll- spelen. Värma upp, stretcha, ha skor på sig i idrottshallen, visar hänsyn mot kamrater.

Du skall kunna:	Det visar du t.ex. genom att:
<p>Hälsa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - förstå sambandet mellan mat, motion och hälsa. - tillämpa kunskaper i ergonomi i vardagliga sammanhang. 	<ul style="list-style-type: none"> - på lektioner och i en inlämningsuppgift visa förståelse för hur kost, motion och hälsa hör samman. - delta i undervisning om ergonomi och känna till hur en bra arbetsplats för studier skall se ut.
<p>Friluftsliv:</p> <ul style="list-style-type: none"> - orientera sig i okända marker genom att använda olika hjälpmedel. 	<ul style="list-style-type: none"> - delta i orienteringsundervisning. Orientera bana anpassad för år 9 under maxtiden.
<p>Simning och livräddning:</p> <ul style="list-style-type: none"> - livräddande första hjälp samt klara målen för simkunnighet för år 5. 	<ul style="list-style-type: none"> - simma 150 meter bröstsim samt 50 meter ryggsim. Prova på att genomföra livräddning av docka. Delta i undervisning om badvett samt HLR.

Bilaga 6

Lokal arbetsplan, Skola D

Idrott och Hälsa

Betygskriterier årskurs 8/9

Samma kriterier gäller för både årskurs 8 och 9 men med ett gradvis ökat elevansvar.

För att få betyget **Godkänd** i ämnet idrott och hälsa gäller att eleven:

- Deltar aktivt i de olika kunskapsområden med ändamålsenlig klädsel.
- Deltar i undervisningen livräddning, HLR och ergonomi.
- Kan simma 200 meter.

Kunskapsområde	Väl Godkänd	Mycket Väl Godkänd
Lek/bollspel	Har en god spelförmåga och spelförståelse	Har en mycket god spelförmåga och spelförståelse samt kan döma
Redskap	Har ett ändamålsenligt rörelsemönster i flertalet övningar	Har ett mycket bra rörelsemönster samt uppnår goda resultat i flertalet övningar
Rytm och rörelse	Behärskar danssteg under lärarledning	Behärskar några danser utan lärarledning
Friidrott	Har goda resultat under utveckling	Har mycket goda resultat under utveckling
Orientering	Klarar alla kontroller vid några tillfällen	Klarar alla kontroller vid några tillfällen samt har en bra löptid
Ledarskap	Genomför ett välorganiserat uppvärmningsprogram till musik (åk.8) samt genomför en lek eller en aktivitet med gruppen (åk.9)	Genomför ett funktionellt och allsidigt uppvärmningsprogram till musik (åk.8) samt genomför en välorganiserad lektion ensam eller med en kamrat (åk.9)

År 9

- Du förstår sambandet mellan mat, motion och hälsa och kan tillämpa kunskaper i ergonomi i vardagliga sammanhang.
- Du deltar i lek, dans, idrott och andra aktiviteter och kan utföra lämpliga rörelseuppgifter.
- Du kan forma och genomföra aktiviteter för egen motion.
- Du kan orientera dig i okända marker genom att använda olika hjälpmedel och kan planera och genomföra vistelse i naturen under olika årstider.
- Du kan hantera nödsituationer i och vid vatten.
- Du har kunskaper i livräddande första hjälp
- Du har kunskaper i vanliga rörelseaktiviteter och hur de kan bedrivas på ett säkert sätt.